

Valmennuskurssit ja koulutuskuluttajuus: tutkimus kurssijärjestäjien puhetavoista

Sonja Kosunen ja Nina Haltia

Sosiologia 2018, vol 55, no 2

Abstrakti

Kilpailu opiskelupaikoista yliopistoissa on kireää, ja suosituimpiin koulutuksiin valituksi tulee vain murto-osa pyrkijöistä. Koulutusvalintoja rajaaviin konkreettisiin reunaehtoihin kuuluvat korkeakoulujen ja erityisesti yliopistojen opiskelijavalintakäytännöt, joissa keskeisellä sijalla Suomessa ovat tähän asti olleet valinta- ja pääsykokeet. Niiden mahdollistamana on toisen asteen ja korkeakoulutuksen nivelvaiheeseen rakentunut yksityinen valmennuskurssijärjestelmä. Artikkelissa tarkastellaan kriittisen diskurssianalyysin keinoin, miten koulutuskuluttajuus, piilokoulutus ja koulutuksen yksityistyminen rakentuvat valmennuskurssijärjestäjien haastattelupuheessa. Aineiston analyysissä haastattelupuheesta tunnistettiin neljä diskurssia: tukidiskurssi, liiketoimintadiskurssi, sosiaalisen vastuun diskurssi sekä yksilöllisen vastuun diskurssi. Hakutilanteet rakentuivat yksilöllisiksi ratkaisuiksi, joissa rakenteelliset eriarvoisuudet palautettiin yksittäisen koulutuskuluttajan vastuun tasolle ja yksilöpsykologisiksi ominaisuuksiksi.

Asiasanat: korkea-asteen koulutus, valmennuskurssit, yksityistyminen, koulutuskuluttajuus, piilokoulutus, diskurssi

Preparatory courses and educational consumerism

The access to higher education in Finland has thus far mainly been regulated through an extensive entrance examination system. This has enabled a large private tutoring system, a preparatory course market that exists between secondary and tertiary education. This article explores the discourses around preparatory courses through a critical discourse analysis of thematic interviews with powerful actors in the preparatory course market. More specifically, the article examines the

discursive formations around educational consumerism, shadow education, and the hidden processes of privatization in the transition to higher education in Finland. Four discourses are identified: the discourse of support, the discourse of business, the discourse of social responsibility and the discourse of personal responsibility. The responsibility for access to higher education is discursively appointed to the individual and is regarded as dependent on one's psychological attributes. The individual is described as a rational consumer of education without acknowledging any connection to their social circumstance.

Key words: higher education, preparatory course, privatization, educational consumerism, shadow education, discourse

Johdanto

Kilpailu yliopistojen opiskelupaikoista on kireää, ja suosituimmissa koulutuksissa valituksi tulee vain murto-osa pyrkijöistä. Monet hakijoista osallistuvat pääsykokeisiin valmentaville valmennuskursseille. Oppiaineiden ja korkeakoulujen välillä on eroja, mutta kilpailluimmilla aloilla, kuten oikeus- ja kauppatieteessä, hakijoista jopa puolet osallistuu valmennukseen (Ahola, Asplund & Vanhala 2016).

Samalla opiskelupaikan hakeminen on murroksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on esittänyt, että korkeakoulujen pääsykoejärjestelmää uusittaessa olisi syytä päästä eroon valmennuskurssijärjestelmästä ja että korkeakoulujen tulisi valinnoissaan aiempaa enemmän tukeutua ylioppilastutkinnon arvosanoihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016a; 2016b, Valtioneuvosto 2015). Viimeisimmässä opiskelijavalintauudistuksessa nuorten opiskelupaikan saantia on pyritty sujuvoittamaan ja ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevien asemaa parantamaan suhteessa muihin hakijoihin. Nuoren hakijan näkökulmasta tilanne näyttäytyy yhtäältä edullisena, sillä omat kiintiöt hauissa saattavat parantaa todennäköisyyttä tulla valituksi. Toisaalta hakutilanne voi tulla riskialttiimmaksi, sillä opintoalan vaihtaminen on tulevaisuudessa entistä vaikeampaa. Korkeakouluvalintoihin vaikuttavana osatekijänä ovat myös työttömyyskorvauksiin liittyvät säädökset, jotka edellyttävät jokaisen nuoren hakevan opiskelupaikkoja yhteishaussa.

Korkeakouluvalintojen lopputulemia on tutkittu Suomessa paljon. Käsitteellistä ja menetelmällistä keskustelua käydään siitä, onko sosiaalisen taustan vaikutus (mitattuna korkeakoulutetuilla vanhemmilla tai tulotasolla) valikoitumisessa yhä pienentynyt erityisesti 1970-luvulta alkaen (ks. Karhunen & Uusitalo 2017) vai kenties kääntynyt 2010-luvulla jälleen hienoiseen kasvuun (ks. Kivinen, Hedman & Kaipainen 2012). Yliopistoihin valikoituu kuitenkin Suomessa todennäköisemmin hyväosaisemmista taustoista tuleva, nuorten kaupunkilaisten joukko. He eivät vain hae opiskelupaikkoja useammin, vaan he myös menestyvät valintakokeissa paremmin kuin muut. (Nori 2011.) Mahdollisuuksien tasa-arvoa korostavassa diskurssissa koulutusjärjestelmän näennäinen luokkaneutraalius piilottaa alleen sen, miten toimijoiden erilaiset taustaan sidoksissa olevat resurssit luovat hakeutumiseen eriarvoisuutta (Käyhkö 2014). Tutkimuksen keskiöön olisikin nostettava myös hakeutumisen prosessi ja ne reunaehdot ja mahdollisuudet, joita hakijat joutuvat koulutusvalintaa tehdessään punnitsemaan.

Koulutusvalintoja rajaaviin konkreettisiin reunaehtoihin kuuluvat korkeakoulujen ja erityisesti yliopistojen opiskelijavalintakäytänteet, joissa keskeisellä sijalla ovat valinta- ja pääsykokeet. Niiden mahdollistamana on Suomessa rakennettu ja rakentunut yksityinen pääsykokeisiin valmentamisen järjestelmä, jota käsittelemme termien valmennuskurssit ja valmennuskurssimarkkinat. Kyse on koulutusmarkkinasta, joka tarjoaa yksityistä koulutuspalvelua julkisen koulutusjärjestelmän tasojen välisellä rajapinnalla. Se mahdollistaa hakijalle koulutuskuluttajan position mutta myös vaihtoehdon olla käyttämättä palvelua.

Yksityisen sektorin tuottama koulutustarjonta ei tässä muodossaan ole Suomessakaan uusi ilmiö, sillä ensimmäiset valmennuskurssiyritykset ovat aloittaneet toimintansa nopeasti jo 1970-luvulla numerus clausus -käytännön eli opiskelijaksi pääsyn rajoittamisen yleistyttyä. Teemaan liittyvä tutkimus ja käsitteistö on toistaiseksi kuitenkin vähäistä (ks. Kosunen, Haltia & Jokila 2015; Kosunen, Ahtiainen & Töyrylä 2018; Kosunen ym. 2017; Räisänen ym. 2014; Ahola ym. 2016). Suomenkielistä käsitteistöä kehitetään edelleen myös osana tätä artikkelia. Valmennuksen, tai toisin sanoen, yksityisen tuutoroinnin vaikutuksia tutkittaessa on tärkeää tarkastella tällaista lisäkoulutusta yksilötason lisäksi systeemivaikutuksena, rakenteiden ja toimijoiden välisten voimasuhteiden kautta (Pearce, Power & Taylor 2017).

Tarkastelemme, miten valmennuskursseja järjestävät tahot itse määrittelevät omaa rooliaan korkeakoulutukseen pyrkimisessä. Keskeistä on järjestäjien itseymmärryksen valottamisen lisäksi

valmennuskurssitoiminnan diskursiivisen tilan ja puheessa rakentuvien diskurssien välisten suhteiden kuvaaminen. Niiden kautta jäsennetään valmennuskurssikentän toimintaa. Keskeisten toimijoiden haastattelujen kautta esiin nostettava näkökulma on tärkeä, sillä nämä ihmiset konkreettisesti ovat niitä henkilöitä, jotka päätöksillään vaikuttavat siihen, miten valmennuskursseja järjestetään, ketkä niillä konkreettisesti opettavat ja miten sekä millaisin puheenparsin valmennuksen roolia Suomessa rakennetaan. Analyysia jäsennetään suhteessa koulutuskuluttajuuden, piilokoulutuksen ja yksityistymisen käsitteisiin, joita käsittelemme seuraavassa.

Sosiologisen koulutustutkimuksen ja taloustutkimuksen rajapinnalla on perinteisesti tehty tutkimusta, mutta harvoin niiden teemoja kunnolla yhdistäen (Naidoo, Shankar & Ekant 2011). Yksityisten toimijoiden osuutta tässä kokonaisuudessa on kartoitettu Suomessa erityisen vähän, ja siksi tämä artikkeli avaa uudenlaista keskustelua korkeakoulutukseen hakeutumisen tasa-arvosta ja yksityisten toimijoiden roolista siinä.

Koulutuskuluttajuus, piilokoulutus ja koulutuksen yksityistyminen Suomessa

Richard Bowe, Sharon Gewirtz ja Stephen J. Ball (1994) kirjoittavat koulutusvalintojen maisemasta (landscape of choice) eli siitä, miltä kouluttautumisvaihtoehdot näyttävät hakijan näkökulmasta. Erityisesti kansainvälisellä korkeakoulukentällä koulutusvalintojen maisema voi koostua erilaisista julkisen ja yksityisen sektorin instituutioista. Jako julkisiin ja yksityisiin koulutuksen järjestäjiin sekä erilaisten markkinamuotoisten hallintaratkaisujen ilmaantuminen koulutuskentälle viime vuosikymmenten aikana on herättänyt tutkijakunnan kiinnostuksen. Tutkimuksissa on kyseenalaistettu ajatusta pohjoismaisen koulutuksen yhdenmukaisuudesta ja tasavertaisuudesta ja analysoitu uusliberaalin politiikan vaikutuksia koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta (esim. Lundahl ym. 2013).

Pohjoismaisessa kontekstissa nimenomaisesti yksityistymisen tematiikkaa ja koulutuskentän markkinoistumista on hiljattain tarkasteltu vertailevan tutkimuksen tulokulmasta perusopetuksen (esim. Dovemark ym., 2018) ja korkeakoulutuksen kentillä (Isopahkala-Bouret ym., arvioitavana). Koulutuksen yksityistyminen, deregulaatio ja markkinoistuminen mielletäänkin peruspilareiksi 1990-luvun aikana tapahtuneen New Public Management (NPM) -toimintapolitiikan esiinmarssituksessa koulutuksen hallintaan ja säätelyyn. Tämä puolestaan nähdään osana

laajempaa yhteiskunnallista kehitystä Pohjoismaissa (Dovemark ym., 2018). Koulutuksen yksityistyminen on siten tuore koulutuksen tutkimuksen teema, josta toistaiseksi tiedetään Pohjoismaiden kontekstissa varsin vähän. Suomessa koulutusvalintojen maisemaa on tarkasteltu tähän asti lähinnä perusopetukseen liittyvän kouluvalintakäyttäytymisen näkökulmasta (esim. Seppänen 2006; Seppänen ym. 2015; Kosunen 2016).

Yhdistämme tässä tarkastelussa koulutuksen yksityistymisen (Ball & Youdell 2008), piilokoulutuksen (Pearce, Power & Taylor 2017) ja koulutuskuluttajuuden (Naidoo & Jamieson 2005; Naidoo, Shankar & Ekant 2011) käsitteitä ja sovellamme niitä suomalaisen koulutuskontekstin analyttiseen kuvaukseen. Suomessa on maksuttomuudesta johtuen totuttu tarkastelemaan korkeakoulukenttää julkisen sektorin koulutusmarkkinana, jolla yksityinen raha ei juurikaan liiku: lukukausimaksujen perimistä EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta on vasta aloitettu.

Sioned Pearce, Sally Power ja Chris Taylor (2017) kuvaavat koulutuksen yksityistymistä tarkastelevassa artikkelissaan yksityisen sektorin koulutustoimijoita, jotka tarjoavat lisäopetusta julkisen koulutusjärjestelmän rinnalla (private supplementary tutoring). Tällaista muodollisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella tapahtuvaa maksullista koulutusta voidaan nimittää piilokoulutukseksi (shadow education) (Stevenson & Baker 1992). Yksityisiin instituutioihin liittyvä maksullisuus on tällä hetkellä laajenevan tutkimuskentän kohteena, mutta aiempaa tutkimusta on toistaiseksi vähän ja se keskittyy pitkälti alempien koulutusasteiden, esimerkiksi toisen asteen päättökokeisiin valmentavan piilokoulutuksen tarkasteluun. (Pearce, Power & Taylor 2017.) Bray (2010) kuvaa, miten piilokoulutuksen tutkiminen kussakin paikallisessa kontekstissa on sen kätketyn ja yksityisen luonteen vuoksi kuin kokoaisi monimutkaista palapeliä, jonka paloista suuri osa puuttuu.

Erityisen mielenkiinnon piilokoulutusilmiössä herättää maksullisuuden paradoksaalinen rooli hakijoiden sosioekonomisesta taustasta johtuvien etuoikeuksien vahvistajana ja toisaalta heikentäjänä (Pearce, Power & Taylor 2017). Piilokoulutuksen on yhtäältä havaittu säilyttävän ja lisäävän jo valmiiksi etuoikeutetussa asemassa olevien etumatkaa. Toisaalta lisäopetusta on tutkimusten mukaan hyödynnetty myös alemmista yhteiskunnallisista asemista tulevilla perheillä, mikä on toisaalta lisännyt näiden kotitalouksien taloudellisia uhrauksia. (Bray 2011.)

Suomalaisessa kontekstissa piilokoulutuksen muotoina voidaan nähdä ylioppilaskokeisiin tähtäävät abikurssit sekä erityisesti korkeakoulujen pääsykokeisiin tähtäävät valmennuskurssit. Ne ovat tutkintoon ja opintosuorituksiin johtamatonta ja valtaosaltaan maksullista koulutusta, joka voidaan mieltää julkisen koulujärjestelmän ohessa tapahtuvaksi piilokoulutukseksi. Aiemman tutkimuksen (Kosunen, Haltia & Jokila 2015; Räisänen et al. 2015) perusteella valmennuskurssien tiedetään vakiintuneen monille korkeakoulujen aloille. Toiminta keskittyy sekä yliopistojen että ammattikorkeakoulujen pääsykokeisiin valmentamiseen, ja se on levittäytynyt useimpiin korkeakoulukaupunkeihin Suomessa. Valmennuskursseja järjestetään lähes kaikille korkeakoulusektorin oppialoille aina lääketieteestä kuvataiteeseen ja jopa haastatteluihin perustuviin opettajankoulutuksen soveltuvuuskokeisiin. Erityisesti oikeus-, lääke- ja kauppatieteissä toiminta on maantieteellisesti laajalle levittäytynyttä ja kursseja on tarjolla eri mittaisina (muutamasta viikosta yhdeksään kuukauteen) ja erihintaisina (maksuttomasta yli 6000 euroon) (Kosunen ym. 2015).

Opiskelumuodot valmennuskursseilla vaihtelevat etä- ja verkko-opiskelusta aina intensiiviseen koulumaiseen kurssitukseen asti. Joillakin kurssijärjestäjillä on jo monikymmenvuotinen kokemus korkeakoulujen pääsykokeisiin tähtäävästä hakijoiden valmentamisesta. Osa kentän toimijoista on uusia, ja markkinat muuttuvat vuosittain. Valmennuskurssimarkkinoilla on myös maksuttomia kursseja järjestäviä toimijoita, joiden mukaantulo on avannut uusia näkökulmia valmennuskursseihin, koulutuksen yksityistymiseen ja koulutukselliseen oikeudenmukaisuuteen. Tämä kaikki kietoutuu lisäksi keskusteluun koulutuksen kuluttamisesta.

Koulutuskuluttajuudella tarkoitetaan sitä prosessia, jossa koulutuksesta ja tutkinnosta tulee valittavissa oleva yksityinen hyödyke muiden kulutustuotteiden tavoin. Rajani Naidoo ja Ian Jamieson (2005) kuvaavat Englannin kontekstissa koulutusjärjestelmän uusliberalistista muutosta kohti managerialistista korkeakoulujärjestelmää. Järjestelmän osana syntyy koulutuskuluttajuudelle otolliset korkeakoulumarkkinat, jossa yksityiset ja julkiset yliopistot asettuvat kilpailemaan asiakkaista. Opiskelijat näyttäytyvät koulutuskuluttajuuden diskurssissa palvelun hankkijoina, ja yliopistot ja niiden henkilökunta näiden palveluiden tuottajina. Kuluttajuuteen sisältyvät valta valinnanvapauteen, valitusoikeus ja palautteenantomahdollisuus, jotka puolestaan muokkaavat korkeakoulujen toimintaedellytyksiä ja -vaatimuksia tavalla, joka ei ole julkiselle korkeakoulujärjestelmälle ennestään tuttu. Taustalla olevana rationaalisen valinnan

teoriasta ponnistavana tavoitteena on saada valitusta tutkinnosta työmarkkinoilla mahdollisimman korkea vaihtoarvo. (Naidoo & Jamieson 2005.)

Koulutuskuluttajuuden ei vastoin sitä tukeneita oletuksia nähdä johtaneen opiskelijoiden voimauttamiseen vaan ennemminkin akateemisten standardien uhanalaistumiseen sekä instituutioiden välisten statuserojen kasvuun (Naidoo & Jamieson 2005). Kansainvälinen tutkimus on tarkastellut koulutuskuluttajuutta ensisijaisesti instituutioiden ja koulutusmarkkinoiden näkökulmasta (Naidoo & Jamieson 2005; Naidoo, Shankar & Ekant 2011). Kuluttajien näkökulma tutkittaessa koulutusvalinnan maisemaa on kiintoisa (ks. esim. Bowe, Gewirtz & Ball 1994). Vasta viime aikoina tutkimusta on kuitenkin tehty myös opiskelijoiden näkökulmasta (esim. Woodall, Hiller & Resnick 2014).

Koulutuskuluttajuuden käsitteen käyttö ei muun muassa lukukausimaksuttomuuden vuoksi ole suomalaisessa kontekstissa ongelmaton. Suomessa koulutuskuluttajuus näyttäytyy korkeakoulusektorin lukukausimaksuttomuuden vuoksi toisin kuin Britanniassa tai Yhdysvalloissa. Tästä huolimatta myös suomalainen koulutuspolitiikka on ottanut aimo harppauksia kohti uusliberalistista mallia (Rinne 2000) ja omaksunut uudenlaisia hallinnan tapoja, toimintakulttuureja ja päämääriä. Yliopistojen muutos valtion tilivirastoista itsenäisiksi julkisoikeudellisiksi laitoksiksi tai yksityisiksi säätiöiksi (Vanttaja 2010) sekä Bolognan-prosessin mukanaan tuoma tutkintouudistus ovat muovanneet suomalaista korkeakoulujärjestelmää kohti anglosaksista mallia (Lindberg 2013). Naidoo, Shankar ja Ekant (2011) toteavat, että myös muu eurooppalainen korkeakoulukenttä on siirtynyt kohti korkea-asteen markkinakilpailua ja koulutuskuluttajuutta, mutta Britanniaa ja Yhdysvaltoja hitaammin.

Lukukausimaksut eivät kuitenkaan ole ainoa mekanismi, jonka kautta taloudellisista syistä johtuva valikoituminen korkeakoulutuksen kentällä lisääntyy. Valmennuskurssikentän tutkimus toimii erinomaisena esimerkkinä koulutuskuluttajuuden paikallisista muunnoksista. Tässä artikkelissa koulutuskuluttajuutta tarkastellaan markkinaehtoisesti toimivan ja maksullisen valmennuskurssitoiminnan kuluttamisena, jolla voi olla vaihtoarvoa pyrittäessä suomalaisiin korkeakouluihin. Erona Britanniaan toki on, että valmennuskurssit eivät itsessään tuota koulutusmeriittejä tai tutkintoja. Kuluttajan tavoitteena ei ole saada paikkaa kaikkein arvostetuimmasta valmennuskurssiyrityksestä (vrt. korkeakoulusta), vaan siitä, joka oletettavasti toimii kaikkein tehokkaimmin oman päämäärän, opiskelupaikan, saavuttamiseksi.

Kun Suomessa on tutkittu valmennuskursseille osallistuvien hakijoiden näkökulmaa pääsykokeisiin valmistautumisen ja kilpailun näkökulmista (Ahtiainen 2017; Töyrylä 2017), on havaittu, että hakijat tarkastelevat omaa asemaansa kilpailun kentällä paitsi suhteessa toisiin hakijoihin, myös suhteessa koulutusohjelmien välisiin hierarkioihin eri yliopistoissa. Valmennuskursseille osallistuminen on esimerkiksi lääke- ja oikeustieteessä muodostunut hakijoiden keskusteluissa pitkälti oletukseksi, vaikka kurssin käymisen todellisesta välttämättömyydestä ei olla aivan varmoja edes kurssille osallistumisen jälkeen (mt.).

Koulutuksen yksityistyminen on yksi haastavimmista kasvatustieteellisen kentän tutkimusaiheista siksi, että se on luonteeltaan kätkeytyvää ja sen analyttinen selvittäminen näin ollen tutkimuksellisesti työlästä (Pearce, Power ja Taylor 2017). Koulutuksen yksityistämisen analytiikassa (esim. Dýrfjörð & Magnúsdóttir 2016; Grimaldi & Serpieri 2013) taajaan sovellettu tutkimus on Stephen J. Ballin ja Deborah Youdellin raportti (2008) julkisen koulutuksen piiloisesta yksityistymisestä (hidden privatisation of public education). Ball ja Youdell (2008) jakavat yksityistämisen prosessit kahtaalle: sisäiseksi ja ulkoiseksi yksityistämiseksi. Sisäisellä yksityistymisellä (endogenous privatisation) Ball ja Youdell (2008) tarkoittavat sitä, miten yksityisen sektorin tekniikat, ideat ja käytännöt tulevat osaksi julkisen koulutussektorin toimintaa ja miten piiloisilla yksityistymisprosesseilla on vaikutusta siihen, miten koulutuksesta ajatellaan ja miten siitä puhutaan. Ulkoisella yksityistymisellä (exogenous privatisation) puolestaan tarkoitetaan sitä, miten julkinen koulutussektori avautuu yksityisten toimijoiden markkinaksi. (Ball ja Youdell 2008, 14.) Tämän tutkimuksen kohteena oleva maksullinen valmennuskurssitus on tyypiesimerkki ulkoisesta yksityistymisestä.

Suomalaisen korkeakoulutuksen kentän voidaan ajatella avautuneen sekä sisäiselle että ulkoiselle yksityistämiselle. 1980-luvulta alkaen aiemmat yliopistojen hallinnan perinteisemmät muodot ovat korvautuneet yrittäjämäisillä toimintamalleilla (Rinne, Jauhiainen & Kankaanpää 2014). Yliopistoille on asetettu uudenlaisia sosiaalisia vastuita kansainvälistymisen, tilivelvollisuuden ja arvioinnin saroilla (Koski 2011). Yliopistoväki sen sijaan tuntuu vastaavan näihin uusiin velvoitteisiin varauksin, sillä niiden ajatellaan rajaavan akateemista autonomiaa (Rinne & Jauhiainen 2012).

Koulutuksen yksityistymisen ilmentymät ja koulutuskuluttajuuden idean voimistuminen vaikuttavat koulutusmarkkinoiden rakenteeseen ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen

reunaehtoihin. Yksityistymiseen liittyvän keskustelun käsitteleminen diskurssianalyttisesti avaa niitä käsitteellistämisen tapoja, joita valmennuskurssituksen tarpeesta ja tilasta sekä koulutuksen kuluttamisesta tuotetaan. Tämä tarkastelu täydentää julkisessa keskustelussa muodostuvaa kuvaa siitä, miten valmennuskurssien maksullisuus on, tai ei ole, uhka tasa-arvon toteutumiselle koulutuksessa ja koulutukseen pyrittäessä.

Haastattelut ja niiden diskursiivinen analyysi

Tämän artikkelin tutkimustehtävänä on tarkastella, millaiseksi koulutukseksi valmennuskurssit rakentuvat valmennuskurssijärjestäjien puheessa. Analysoimme, millaisin diskurssein valmennusta järjestävät ja hallinnoivat toimijat puhuvat valmennuskurssien järjestämisestä ja niille osallistumisesta sekä millaiseksi valmennuksen rooli korkeakoulutukseen pyrittäessä kuvataan. Toisaalla osana samaa tutkimusprojektia, Privatization and Access to Higher Education (PAHE), olemme tarkastelleet valmennuskurssien sijoittumista suomalaiselle koulutuskentälle laajemmin, myös muita koulutustoimijoita ja valtionhallintoa tarkastelevan, haastatteluaineiston valossa (Kosunen, arvioitavana). Lisäksi on tarkasteltu valmennuskurssille osallistuvien hakijoiden näkemyksiä osallistumisensa syistä ja seurauksista ja siitä, keiden ei tarvitse osallistua valmennukseen (Ahtiainen 2017; Töyrylä 2017; Kosunen ym. 2018). Määrällisen aineiston (n=5341) valossa on analysoitu sitä, miten korkeakoulutukseen valikoituneet ovat osallistuneet alakohtaisesti valmennuskursseille ja kuinka he ovat rahoittaneet osallistumisensa (Kosunen, Haltia, Saari, Jokila & Halmkrona 2017). Kokonaisuudessaan tutkimusprojekti pyrkii rakentamaan kuvaa koulutuksen yksityistymisen prosessien rakentumisesta ja jäsentymisestä suomalaisella koulutuskentällä.

Haastateltaviksi pyydettiin valmennuskurssiyritysten valtaapitäviä toimijoita (n=5), jotka oli poimittu aiemman kansallisia valmennuskurssimarkkinoita tarkastelleen tutkimuksen markkina-analyysien perusteella (Kosunen ym. 2015). Kaikki haastatteluun kutsutut suostuivat haastateltaviksi. Mukana on sekä yksityisyriyten, ainejärjestöpohjaisten valmennuskurssiyriyten että muutoin organisoitujen yhteisöjen edustajia. Anonymiteettisistä haastateltavista ei voida antaa tätä tarkemmin yksilöityjä tietoja. Kansanopistojen järjestämiä valmennuskursseja emme käsittele.

Haastattelut edustavat kattavasti liiketoiminnan laajuuden ja koulutustarjonnan maantieteellisen levinneisyyden kannalta keskeisimpiä valmennuskurssitoimijoita Suomessa. Heillä on siis henkilöinä keskeinen rooli toiminnan luonteen, markkinoinnin, hinnoittelun sekä valmennuskurssien opetushenkilökunnan rekrytointien ja ohjeistuksen näkökulmista. Tässä tutkimuksessa haastattelut ovat yhdenlaisia valmennuskurssikentän eliittihaastatteluja (Kosunen & Kauko 2016; Mykkänen 2001): näille haastatelluille on keskittynyt paljon päätösvaltaa siitä, miten kentän toimintaa rakennetaan ja kuvataan. Perinteisten eliittihaastattelujen tapaan tämän aineiston haastateltavat eivät olisi olleet vaihdettavissa toisiin vastaavassa asemassa oleviin ja siksi aineisto on ainutkertainen.

Aineisto kerättiin syksyllä 2015 puolistrukturoituina teemahaastatteluina, joiden kestot vaihtelivat 40 minuutista 1,5 tuntiin. Haastattelut järjestettiin valmennuskurssiyritysten omissa toimitiloissa. Haastattelujen teemat käsittelivät valmennuskursseja koulutuksena, valmennuskursseille osallistuvia asiakkaita, kurssien sisältöjä, valmennuskurssien opettajia ja näiden rekrytointia sekä valmennuskurssikentän suhteita korkeakoulukentän toimijoihin.

Aineisto analysoitiin hyödyntäen kriittistä diskurssianalyysiä, jossa materiaalia luettiin diskursiivisina ja sosiaalisina käytäntöinä. Jäljitimme analyysissa niitä diskursseja ja diskursiivisia käytäntöjä, joiden avulla valmennuskurssien järjestämistä, tarvetta ja markkinointia haastattelupuheessa kuvataan. Kriittisen diskurssianalyysin taustaoletuksena on, että diskursiiviset käytännöt tuottavat ja uusintavat valtasuhteita (Fairclough & Wodak 1997; Wodak 2006) ja että analyysissa on tarkasteltava sekä itsestäänselvyyksiä että vaikenemisia (ks. Alasuutari 1994). Diskurssi määritetään tavaksi merkityksellistää ilmiötä jostain tietystä näkökulmasta käsin (Fairclough 2001, 235), jolloin yksittäinen diskurssi on ikään kuin omanlaisensa ”katsomus” tarkasteltavasta ilmiöstä. Puheen tuottamisen konteksti (van Dijk 2006) käsittää haastattelutilanteen lisäksi laajemman yhteiskunnallisen kehyksen. Haastattelija ja haastateltavat jakavat tiettyjä ennako-olettamuksia siitä, miten mediassa puhutaan valmennuskursseista, ja nämä ennako-oletukset vaikuttavat haastattelutilanteen puheen muotoutumiseen.

Aineiston analyysissa haastattelupuheesta erotettiin ensin laajahkoja teemakokonaisuuksia valmennuskurssien ja kurssitoiminnan tarkoituksesta, kurssien asiakkaista ja valmennuksen hyödyllisyydestä, valmennuskurssimarkkinoista sekä toiminnan etiikasta. Syvällisemmässä luennassa aineistoista tunnistettiin erilaisia puhetapoja, jotka tiivistimme analyysin edetessä

neljäksi eri diskurssiksi: (1) tukidiskurssiksi, (2) liiketoimintadiskurssiksi, (3) sosiaalisen vastuun diskurssiksi sekä (4) yksilöllisen vastuun diskurssiksi.

Neljä diskurssia valmennuskursseista

Valmennuskurssijärjestäjien puheessa havaituista neljästä diskurssista kukin muodosti oman tapansa merkityksellistää valmennuskursseja sekä niiden tarkoitusta. Yksittäisten haastateltavien puheessa nämä diskurssit esiintyvät rinnakkain, peräkkäin ja limittäin niin, että haastateltavat käyttivät niitä puheessaan joustavasti vaihdellen.

Kurssit valmentautumisen apuvälineinä: tukidiskurssi

Tukidiskurssissa pääsykokeeseen valmentaminen oli tukiopetusta hakijoille. Valmennuskurssit asettuivat avuksi herkässä ja kriittisessä elämänvaiheessa, jossa vaikutettiin omaan tulevaisuuteen. Tuen muodot jakoutuivat diskurssissa kahteen: kognitiivisen tuen juonteeseen, eli puuttuvien tietojen ja taitojen, kuten esimerkiksi luku- ja vastaustekniikan opettamiseen, ja sosiaalisen tuen juonteeseen. Kyse oli kurssiyhteisön tarjoamasta tuesta, ulkoistetusta kurista, johon kurssille osallistuminen alisti pääsykokeeseen lukemisen.

Et ku se on tavallaan, okei sä oot vaikka lukiossa ollu, niin sä oot tottunu siihen tietäntyyppiseen opiskeluun, mut sitten se pääsykoe ja siihen valmistautuminen on aivan erilaista kuin esimerkiks ylioppilaskirjoitukset. Et se, ja se monelle mä luulen et mikä suurin syy on se että, tavallaan tulee semmonen henkinen tuki, et nyt mä oon valmennuskurssilla et se auttaa mua eteenpäin. Se on varmaan yks suurimmista jutuista mä luulen. Et tavallaan, et sä käyt siellä valmennuskurssilla, sulle kerrotaan niitä juttuja, sua testataan siellä ja sä saat siitä palautetta, sua tsempataan, siinä on semmonen tavallaan yhteisö ympärillä joka sua puskee eteenpäin. Niin mä luulen et se on yks isoimmista. (H4)

Tämän tukimuodon hankkiminen edellytti pääsääntöisesti mahdollisuutta maksaa kurssille osallistumisesta. Siihen, keitä tukea saavat tai tarvitsevat hakijat olivat, ei tukidiskurssissa juuri otettu kantaa, vaan tuen tarve nähtiin kaikkia hakijoita koskevana. Tyypillinen asiakas näyttäytyi nuorena abiturienttina, jonka vanhemmat maksoivat kurssimaksut. Samalla kuitenkin vakuutettiin kurssilaisten tulevan monenlaisista taustoista ja elämäntilanteista.

H2: Asiakaskunta on hyvin moninainen. Et sanotaan et yleensä on jonkun verran abiturientteja, sit on heit jotka pyrkii tokaa tai kolmatta kertaa ja sit on uudelleenkoulutautujia.

SK: Alanvaihtajii ja tälläsi?

H2: Kyllä, että aika paljon kaikennäköstä näkee mutta semmonen normiasiakas on kaksikymppinen, ehkä tokaa tai kolmatta kertaa pyrkivä.

Tukidiskurssissa kuvattiin sitä, millaista apua valmennuskurssista voitiin odottaa ja mitä valmennuskurssijärjestäjät voivat asiakkailleen luvata. Diskurssissa sivuttiin jatkuvasti epävarmuuden sietämiseen ja vähentämiseen tähtäävien toimien rajapintoja ja toistettiin, miten valmennuskurssit voivat luvata vain tukea eivät varmuutta sisäänpääsystä. Kurssista ei myöskään puhuttu välttämättömyytenä, vaan lisäapuna, "aputyökaluna", (H4) heille, jotka sitä kokivat tarvitsevana.

Sanotaan näin et valmennuskurssi ei missään nimessä oo välttämätön et saa sen opiskelupaikan mut se tukee siinä rinnalla. Tietenki on eri tyyppisiä ihmisiä, eli joillain voi olla se että lukee itse ja päättää itse ja on hyvin itsenäinen ja sitä kautta tekee sen prosessin, mut sit on toinen puolisko jotka tarvii sen tuen sinne rinnalle. Sillon me ollaan olemassa siihen. (H2)

Valmennuskurssitoiminta kahden koulutusasteen välissä tarjosi tukipalveluita epävarmuuteen. Näin avautui tila liiketoiminnalle, sillä toive epävarmuuden vähentämisestä hakuprosessissa sai hakijat osallistumaan maksullisille kursseille.

Valmennuskurssit yritystoimintana: liiketoimintadiskurssi

Liiketoimintadiskurssi oli puhetta siitä, miten valmennuksessa on kyse yksityisestä ja (pääsääntöisesti) voittoa tavoittelevasta liiketoiminnasta: "Se on meidän bisnestä" (H2). Haastatellut tunnistivat olevansa toimijoita erityisillä valmennuskurssimarkkinoilla, joilla kurssijärjestäjät olivat keskinäisessä kilpailuasetelmassa. Asiakaskunnan segmentointi, markkinoinnin kohdentaminen ja erilaisten kurssituotteiden kehittäminen olivat oman liiketoiminnan laajentamisen välineitä.

Ja nyt viime vuosina ku sit ehkä kilpailu näistä opiskelijoista tai pyrkijöistä, jotka ei oo aiemmin tulleet [...] kursseille esimerkiksi siitä syystä, että kurssit maksaa aika paljon rahaa, ni tavallaan niille suunnattuja tämmösiä pikkasen ehkä halvemman luokan kursseja on saattanu tulla nyt sit enemmänkin. On koitettu saada sit neki, jotka on aiemmin hakeneet ihan omalla tiedolla ja lukemisella, sit sinne. Laajennettu tavallaan.. koitettu laajentaa potentiaalista käyttäjäkuntaa. (H5)

Yritykset toimivat opportunistisesti etsien ja kehitellen uusia toimintatapoja. Haastattelussa nostettiin esille valintajärjestelmässä käynnissä olevat uudistukset ja se, millaisia muutoksia nämä käytännössä tarkoittaisivat. Ensikertalaiskiintiöt saattaisivat haastateltavien mukaan lisätä valmennuskurssien kysyntää ja siten vahvistaa valmennuskurssimarkkinoita. Mikäli valintakokeista luovuttaisiin, näkivät valmennuskurssiyrittäjät uusia toimintamahdollisuuksia lukiolaisten valmentamisessa ylioppilaskirjoituksiin. Abikurssit, jotka jo nyt olivat osa isojen valmennusyritysten toimintaa, saattaisivat siis tulevaisuudessa saada vahvemman aseman. Vastaavaa piilokoulutusta vastaavin tarkoitusperin tunnistetaan myös muualla maailmassa (Buchmann, Condron & Roscigno 2010).

Todennäköisempää on et se menis sinne ylioppilaskirjoituksiin, eli se valmennus siirtyis nuorempiin ja siihen ylioppilaskirjoitusten valmentamiseen. Meil on niitä abikursseja mut se on aika pienimuotoista suhteessa näihin valmennuskursseihin. Mielenkiinnolla me seurataan sitä ja mitä me ollaan puhuttu koulujen edustajien, siis otat jonkun yliopiston rehtorin tai jonkun, niin ei siellä riemusta kiljuen olla että ylioppilaskirjoitus on se ratkaseva. (H2)

Liiketoimintadiskurssin yksi keskeinen kysymys liittyi toiminnan laadun mittareihin ja niiden performoimiseen osana markkinointistrategiaa esimerkiksi hinnoittelun avulla. Valmennuskurssitoiminta ei ole tutkintoon johtavaa koulutusta, eikä sitä hallinnoida minkään julkisen järjestelmän laadunvarmistuksen kautta.

Et joku valitsee sen kurssin, joka on kallein, markkinoiden kallein, he aattelee et se on laadukkain ja paras. Ihan samalla lailla kuin ihan missä tahansa muussakin että ostaako minkälaisen käsilaukun tai, auton tai muuta niin, mielikuvaahan

sillä hinnallakin luodaan. Jotkut taas sitten menee sen mukaan mikä on halvin, et ihan varmasti on vaikutusta. (H1)

Kouluttautuminen valmennuskurssilla rakentui puheessa kulutukseksi ja vertautui monenlaisiin kulutustuotteisiin. Kurssirytykset vakuuttivat toiminnan korkeaa laatua puhumalla pääsykokeen läpäisseiden kurssilaisten määrästä, opetuksen laadukkuudesta, pitkästä kokemuksestaan valmennuskurssien järjestäjänä ja opetushenkilökunnan rekrytoinnin kriteereistä. Osa laatuun ja sen arviointiin liittyvistä kysymyksistä jäi haastatteluissa mystiikan verhon alle, sillä todellisista pääsykokeessa menestyneiden määrästä ei osattu tai haluttu antaa tarkkoja kuvauksia. Maine oli tärkein erontekojen väline kurssitoiminnan laadukkuuden arvioinnissa ja vertaamisessa toisiin toimijoihin.

Neuvottelua valmennuskurssien maksullisuudesta ja eettisyydestä: sosiaalisen vastuun diskurssi

Valmennuskurssijärjestäjille oli tärkeää korostaa oman toimintansa eettistä luonnetta. Haastateltavat tuottivat sosiaalisen vastuun diskurssia ennen kaikkea suhteessa oletettuun julkiseen puheeseen, jossa valmennuskurssit näyttäytyivät hakijoita eriarvoistavana tekijänä erityisesti maksullisuutensa vuoksi. Tässä oletetussa diskurssissa kaikui pohjoismainen tasa-arvoisen koulutuksen ihanne, ja se näyttäytyi ohittamattomana diskurssina, johon valmennuskurssijärjestäjien oli neuvoteltava suhdettaan.

SK: No mä muistan puhelimessa mainitsit, että kaikki tahot ei tällaisesta oikein tykkää, niin haluaisiks avata vähän tätä?

H1: Niin no en tiiä että tykkää ja tykkää, mutta ajattelevat kielteisesti ihan varmasti, yliopistot.

SK: Minkä takia sä luulet et he ajattelee kielteisesti?

H1: Luulen että sen takia että eriarvoistaa.

SK: Millä tavoin?

H1: Kaikilla ei oo rahaa käydä valmennuskurssia.

SK: Joo, et se on niinku se pää-?

H1: Mä uskon että se on se. Koska on maksullista niin se sitten eriarvoistaa että osalla ei oo vaan varaa käydä. Kun Suomessa ajatellaan että opiskelu on maksutonta, niin mä luulen et se tulee sitä kautta.

Reaktion eriarvoisuussyytöksiin ja vastavetona uusille maksuttomille valmennuskursseille osa yrityksistä kertoi kehittäneensä erilaisia stipendijärjestelyjä, joiden avulla yksittäisten hakijoiden oli mahdollista osallistua kursseille ilmaiseksi. Tällaisen toiminnan kautta haastateltavat vakuuttivat yrityksensä toiminnan eettisyyttä ja rakensivat kuvaa itsestään jopa eräänlaisina hyvän tekijöinä:

Kyl mä iteki oon muutaman puhelun saanu, et siel on joku maahanmuuttajaäiti soitti, et lapsi pääs lääkikseen ja aatteli, et se on suvun ensimmäinen, joka pääsee yliopistoon. En mä tiiä, oliks se meiän valmennuskurssi siin ratkaseva, mut on siitä hyötyy ollu ja kyllä ihan sydäntä lämmittää. (H2)

Haastatellut kertoivat toteuttavansa laajemmin eräänlaista yhteiskunnallisesti merkittävää ohjaustoimintaa. Osana markkinointistrategiaansa osa kertoi käyvänsä lukioissa pitämässä infotilaisuuksia, joista oli sovittu oppilaanohjaajan kanssa ja joiden he kertoivat kompensoivan julkisen järjestelmän oppilaanohjauksen vajavaisia resursseja. Kyseessä oli eräänlainen yksityisen ja julkisen koulutusjärjestelmän hiljainen kumppanuus, joka on yksi keskeinen väline julkisen koulutuksen yksityistymisen prosesseissa (ks. Ball & Youdell 2008). Haastatellut kertoivat, ettei oppilaanohjaajilla ollut kyllin aikaa kertoa kouluttautumismahdollisuuksista kaikille opiskelijoilleen, joten yritysinfot kompensoivat tilannetta.

Valmennuskurssijärjestäjien näkökulmasta media käsittelee valmennuskursseja yksipuolisesti ja haluaa esittää niiden toiminnan vain negatiivisessa valossa. Toimijat peräänkuuluttivat korkeakoulujen vastuuta siinä, millainen tarve ja tila valmennukselle tuotettiin pääsykokeiden kautta. Vaikka yliopistot tekivät rajanvetoa esimerkiksi henkilöstönsä sivutoimilupien ja valmennuskurssitoiminnan välille, loivat ne kuitenkin omalla toiminnallaan mahdollisuuksia tälle liiketoiminnalle.

Ku mun mielest yliopisto elää sillee vähä pää puskassa tän ilmiön kanssa et ne koettaa kieltää sen olemassaolon ja tavallaan et "meil ei oo mitään tekemistä tän kanssa, älkää tulko tänne" ja silti ne tietää että aika monille halutuille aloille

näitä kursseja järjestetään ja se käytännössä on yksi merkittävä tekijä tässä sisäänpääsyssä. Mun mielestä se on vastuunsiirtämistä tavallaan... tai ulkoistamista silleen. Ni senki takii ois ihan kiva ehkä keskustella et millasia näkemyksiä heil [yliopistoilla] on ja onks he nyt oikeesti tätä mieltä, et tää ei oo heidän ongelmansa lainkaan. (H5)

Näin ollen sosiaalinen vastuu eriarvoisuutta tuottavan toisen ja kolmannen koulutusasteen väliin sijoittuvan välivaiheen kuvauksessa sijoittui korkeammalle rakenteelliselle tasolle kuin vain liiketoimintadiskurssin kautta olisi ollut mahdollista ymmärtää.

Valmennuskurssille osallistuminen yksilön vastuuna ja kulutusvalintana: yksilöllisen vastuun diskurssi

Vaikka sosiaalisen vastuun diskurssi näyttäytyi puhetapana, jota haastateltavat tuottivat suhteessa yhteiskunnalliseen keskusteluun, valmennuskurssijärjestäjät saivat erityisesti tukea toisesta yhteiskunnallisella tasolla voimakkaasta yksilöllistä vastuuta korostavasta individualistisesta ideologiasta. Yksilöllisen vastuun diskurssi läpäisikin kaikkea valmennuskurssipuhetta, ja sen avulla oikeutettiin voittoa tavoittelevaa liiketoimintaa. Puhetapa perustui ajatukselle, että korkeakoulutukseen hakeutuminen ja hakeutumisessa menestyminen oli yksilön itsensä vastuulla oleva asia. Yksilö määriteltiin yksittäiseksi hakijaksi, ja tämän taustaan liittyviin seikkoihin viitattiin vain harvakseltaan, lähinnä siitä erikseen kysyttäessä. Näin klassinen kasvatussosiologian havainto siitä, miten luokka, sukupuoli ja etnisyys kietoutuvat voimakkaasti koulutusvalintoihin (ks. esim. Käyhkö 2014; 2017; Beach 2017; Beach & Dovemark 2009; Crozier ym. 2008; Dovemark & Erixon Arreman 2017; Reay, Crozier & Clayton 2010; Smyth & Banks 2012) jäi valmennuskurssijärjestäjien puheessa kuulumattomiin. Vaikka hakijat ja kurssien asiakkaat olivatkin kuvauksen mukaan nuoria aikuisia, kotitaustan roolia ja taloudellisia reunaehtoja käsiteltiin vähän puhuttaessa kurssille osallistumisesta.

Opiskelupaikan saaminen rakentui tässä diskurssissa motivaation riittävyyden varaan. Motivaatio kertoi, ketkä hakijoista olivat "tosissaan" ja miten valintakokeeseen liittyvään epävarmuuteen vastattiin. Ajatus palautui individualistiseen maailmankuvaan nojaaviin yksilöpsykologisiin arviointeihin hakijoista.

Että siinä on eroja totta kai vuosittain, tietenkin kurssilaisilla, onko heillä motivaatio, jos ei oo motivaatio niin se on ihan sama kuka opettaja siellä on melkein pä millä tavalla opettaa tai mitkä ne meidän metodit on siellä tehdä. Että jos ei vaan oo motivaatio niin ei niin moni saa sitä opiskelupaikkaa. (H1)

Kurssille osallistumista pidettiin hakeutumismotivaation merkinä. Korkeaa motivaatiota käytettiin ahkeruuden synonyymina, joten valmennuskurssille osallistuminen oli osoitus halusta todella valmistautua pääsykokeeseen. Haastateltavat totesivat, että valmennuskurssi sinänsä ei välttämättä ollutkaan se tekijä, joka hakijoita auttoi, vaan kurssille hakeutuneet olivat jo valmiiksi valikoitunut joukko.

Sit on se ero, et jos kauppatieteisiin pääsee vaik 20 prossaa pyrkijöistä, ja meidän kurssilaisist pääsee 50, ni ei me voida sitäkään sanoo, et ne 50 prossaa on päässy just sen takii, ku ne on meidän kurssilla, vaan sehän voi olla et ne on just ne motivoituneimmat, jotka joka tapauksessa tulee sinne valmennuskurssille. Et kyl me tajutaan se realiteetti, et se porukka joka tulee meidän kurssille, on lähtökohtasesti ahkerampaa ja motivoituneempaa kuin koko pyrkijämassa. (H3)

Kurssille osallistuminen jäsennettiin näiden toimijoiden puheessa ensisijaisesti motivoituneisuuden, ei taloudellisten mahdollisuuksien näkökulman kautta. Motivaatio keskeisenä osatekijänä korostui myös valmennuskurssille osallistuneiden hakijoiden puheessa (Kosunen ym. 2018). Tämän artikkelin aineistossa ne hakijat, jotka eivät osallistuneet kurssille, näyttäytyivät laiskempina ja vähemmän motivoituneina kuin muut ja paradoksaalisesti samaan aikaan kurssille osallistuvia lahjakkaampina, jolloin he eivät tarvinneet kurssin oletetusti tarjoamaa tukea. Kumpikaan näistä ei ole hakijalle helposti omaksuttava positio. Näin tässä diskurssissa rakennettiin välttämättömyyttä osallistua valmennuskursseille.

Mut että, varmastikin pitää paikkansa tuo että oikikseen pyrkivistä niin suurin osa käy sen valmennuskurssin. Että se on vähän että sille alalle on tullu, että sun on pakko käydä se valmennuskurssi että saat sen opiskelupaikan. (H1)

Valmennuskurssille osallistumisen pakko tuntuu syntyvän kehämäisesti ja ensisijaisesti diskursiivisella tasolla, eikä kurssin todellisesta hyödyllisyydestä esitetty empiiristä näyttöä. Kun moni käy kurssin ja useat heistä pääsevät sisään, syntyy vaikutelma, että kurssi on käytävä tai vähintään hyödyllinen. Valmennuskurssijärjestäjät hyötyvät tästä asetelmasta, jossa mielikuva

kurssin hyödyllisyydestä ruokkii halua osallistua (Smyth 2009). Yksilön vastuulle jää, uskaltaako ottaa sen ”riskin”, ettei käytä tätä keinoa.

Yksilöllisen vastuun diskurssissa keskeistä on, että valmennuskurssien todetaan olevan aidosti kaikkien ulottuvilla. Tarjolla on erihintaisia kursseja, joista ”jokainen” voi löytää itselleen sopivan. Myös erilaisilla järjestelyillä, kuten osamaksulla, pyritään mahdollistamaan osallistuminen jokaiselle, joka kurssille ”oikeasti” haluaa.

Ja sitten meillä on sellanen että meillä pystyy ottaa laskun niin monessa erässä kun haluaa. Eli just se että ei tuu sitä monen tonnin könttää kerralla, eli sen voi jakaa vaikka kahelletoista kuukaudelle tarvittaessa ja sit siitä tulee niin pieni kuukausiera et jokainen pystyy sen maksaa. (H2)

Valmennuskurssitoiminta koulutuksena hyödykkeistyi ja vertautui muihin ostettaviin palveluihin. Kurssia verrattiin muuhun kulutukseen, kuten kuntosaliin, personal traineriin, etelänlomiin tai taideharrastuksiin. Puhetavassa tiivistyi ajatus individualistisesta itsensä kehittämisestä ja satsauksesta tulevaan. Rahasta puhuttaessa oli implisiittistä, ettei kyse olisi niin isoista summista, etteikö tietynlaisilla kulutusvalinnoilla ”kenen tahansa” olisi mahdollista halutessaan osallistua kurssille. Tässä diskurssissa kyse oli vain siitä, mihin kukin halusi rahansa käyttää. Keskustelussa ei kuitenkaan tartuttu siihen, että kurssimaksu on vain osa kustannuksista tilanteessa, jolloin kurssin aikana työskenteleminen on ongelmallista ja elämiseen käytettävä raha täytyy löytyä jostain muualta.

Koulutus rakentuu tässä diskurssissa kuluttajuudeksi. Yksilöllisen vastuun diskurssi mahdollistaa, kehystää ja dominoi muita diskursseja. Koko korkeakoulujärjestelmään hakeutumisen problematiikka palautetaan yksilön vastuun tasolle ja yksilöiden psykologisiin ominaisuuksiin, kuten motivaatioon. Rakenteelliset esteet ja rajoitukset jäävät huomiotta, mikä tekee liiketoimintadiskurssin mielekkääksi ja oikeuttaa tukidiskurssia. Toisaalta yksilöllisen vastuun diskurssi asettuu sosiaalisen vastuun diskurssia vastaan tuottaen kuvaa, jossa hakeutumiseen liittyvät eriarvoistavat tekijät on palautettavissa yksilön tasolle.

Epävarmuuden tila ja diskurssien väliset suhteet

Lähtökohtana koko valmennuskurssikeskustelulle on tähän asti ollut korkeakoulujen pääsykokeiden kilpailullisuus ja siitä hakijoille aiheutuva sisäänpääsyyn liittyvä epävarmuuden tila. Epävarmuuden tila ei ole poistumassa, mikäli pääsykokeista luovutaan, vaan kilpailu ja näin ollen myös valmennus siirtyvät aiempaan vaiheeseen eli kilpailuun ylioppilaskirjoitusmenestyksestä. Nuorten ja osalla heistä maksajina toimivien vanhempien (ks. Kosunen ym. 2017) on vaikea arvioida kurssien varsinaista hyötyä. Hakijat eivät siis ehkä osallistukaan kursseille niinkään parantaakseen omaa suoritustaan vaan ennemminkin epäonnistumisen pelosta. Hyvin kilpailulliseksi koetussa tilanteessa paineet ja pyrkimys minimoida epäonnistumisen riskiä lisäävät halua osallistua kursseille. (Smyth 2009.) Tämänkaltaisten diskurssien olemassaolo on valmennuskurssijärjestäjien liiketoiminnan näkökulmasta edullista.

Laajemmassa mittakaavassa nämä ilmiöt sitoutuvat korkeakoulukentän markkinoistumisen ja yksityistymisen kehityskulkuihin (ks. Isopahkala-Bouret ym., arvioitavana). Edellä esitetyt diskurssit suhteutuvat toisiinsa siten, että keskeisimmiksi valmennuskurssidiskursseiksi rakentuvat tukidiskurssi ja liiketoimintadiskurssi. Nämä ovat toisistaan erilliset mutta samanaikaiset puhetavat, joita yksilöllisen vastuun ja sosiaalisen vastuun diskurssit kehystävät eri näkökulmista.

Tukidiskurssin mukaan kaikki hakijat voisivat tarvita yksilöityä tukea epävarmuuden tilan käsittelemisessä. Tukidiskurssi linkittyi ajatukseen koulutuksesta kulutustuotteena. Tuki kohdistui tiettyjen tietojen ja taitojen oppimiseen, minkä lisäksi kurssin osallistujien katsottiin hyötyvän kollektiivisen oppimisen tuottamasta kurista ja kurssin lukujärjestyksestä. Tukidiskurssin kautta kuvattiin, miten valmennuskurssit voidaan nähdä eroja tasaavana tukiopetustoimintana. Tällainen tuen tarpeen tuottaminen ei kuitenkaan huomioi sitä, että maksullisuutensa vuoksi kurssit eivät ole kaikenlaisten hakijoiden saatavilla. Sen sijaan tukidiskurssin kautta mahdollistui koulutuskuluttajuuden (Naidoo & Jamieson 2005) mielekäs rakentaminen asiakkaiden tarpeiden kautta. Piilokoulutuksen, koulutuskuluttajuuden ja koulutuksen sisäisen yksityistymisen analytiikat kietoutuivat näin yhteen: valmennuskurssi toimi piilokoulutuksena (koulutuksen ulkoisen yksityistyminen: Ball & Youdell 2008), jota tarjottiin asiakkaalle vastaamaan koettuun kouluttautumistarpeeseen (koulutuskuluttajuus: Naidoo & Jamieson 2005).

Myös liiketoimintadiskurssissa korostui ajatus koulutuksesta kuluttamisen muotona (Naidoo & Jamieson 2005). Tämän diskurssin kautta koulutukseen tuotettiin avoimia ulkoisen yksityistymisen piirteitä (Ball & Youdell 2008) suhteessa koulutuskentän yksityisiin toimijoihin ja markkinaehtoiseen kilpailuun. Puhetavassa ei, maksuttomia kurseja järjestäviä valmennuskurssitoimijoita lukuun ottamatta, kyseenalaistettu sitä, että kahden julkisen ja maksuttoman koulutusasteen välissä toimi pääosin voittoa tavoitteleva yksityinen koulutusmuoto, vaan tätä pidettiin itsesäänselvyytenä. Tämä voidaan tulkita koulutuksen sisäiseksi yksityistymiseksi (Ball & Youdell 2008), jossa se, miten koulutuksesta puhutaan, saa piirteensä yksityisen sektorin toimintakentältä.

Samalla kuitenkin haastattelupuheessa perustellaan sitä, miten yksityistymisen muotoja ei voida pitää suomalaisella koulutuskentällä annettuina. Tätä havaintoa kuvaavassa sosiaalisen vastuun diskurssissa kaikui suomalaisen koulutuksen sosiaalinen tehtävä ja julkisen sektorin keskeinen rooli tasa-arvoisten kouluttautumismahdollisuuksien järjestämisessä (ks. Antikainen 2006). Tämä diskurssi tuntui kulkevan keskustelussa mukana ikään kuin annettuna ja ohittamattomana. Valmennuskurssijärjestäjien kritiikki kääntyi kohti muita korkeakoulukentän toimijoita, kuten yliopistoja, jotka järjestävät epävarmuutta aiheuttavia pääsykokeita. Vastuuta tasa-arvoisista koulutusmahdollisuuksista ja niiden takaamisesta heitettiin näin julkisen kentän toimijoiden suuntaan. Ulkoisen yksityistymisen tematiikka on ilmeinen, mutta itse koulutukseen liittyvän puhettavan murros tuntuu olevan vielä käynnissä.

Sosiaalisen vastuun diskurssin vastapooliksi asettui yksilöllisen vastuun diskurssi, joka vastuutti yksilön itsensä kilpailutilanteeseen liittyvästä epävarmuudesta. Tämä diskurssi asemoi pääsykokeeseen valmistautuvan hakijan koulutuskuluttajaksi, joka ”ostaa” tai ”ei osta” koulutuspalveluja. Yksilöllisen vastuun diskurssi mahdollisti koulutuskuluttajuuteen sitoutuvat tukidiskurssin ja liiketoimintadiskurssin. Vastuu korostui puheena hakijan ”riittävästä motivaatiosta” ja ”oikeasti haluamisesta”, ja diskurssi jätti huomiotta esimerkiksi taloudelliset esteet. Yksilöllisen vastuun diskurssi haastoi sosiaalisen vastuun diskurssin ja synnytti tukidiskurssin avulla legitimaation liiketoimintadiskurssille. Valmennuskurssituksen eriarvoistavat käytännöt todettiin haastatteluissa, mutta palautettiin pian yksilön vastuuseen, jolloin vastuu kilpailussa pärjäämisessä oli hakijalla. Sisäisen yksityistymisen mallit näkyivät näin puhuttaessa yksilöllisestä koulutuskuluttajuudesta (Naidoo, Shankar & Ekant 2011), jonka avulla valmennuskurssit vertautuivat muihin kulutushyödykkeisiin.

Kysymys kuuluukin, syntyykö näiden diskurssien suhteista diskursiivinen kehys, jossa valmennuskurssille osallistumattomuus rakentuu yhtäältä tavoittamattomaksi etuoikeudeksi ja toisaalta riskiksi tai vastuuttomuudeksi: ne, jotka eivät osallistu valmennuskurssille ovat joko kaikkia muita lahjakkaampia tai vähemmän motivoituneita ja ahkeria. Kumpikaan näistä rooleista ei ole helposti omaksuttavissa kilpailullisessa pääsykokeeseen valmistautumisen tilanteessa. Näin syntyy pohja valmennuksen oletetulle tarpeellisuudelle ja samalla rako yksityiselle koulutusmarkkinalle. Koko haastatteluaineistoa läpileikkaava yksilöllisen vastuun diskurssi häivyttää hakijoiden taustaan ja luokkaan sidoksissa olevat toimijuuden ehdot (Käyhkö 2014) ja palauttaa pääsykokeessa menestymisen yksilöpsykologian tasolle, esimerkiksi keskusteluksi motivaatiosta. Tämä havainto on linjassa uusliberalistisen retoriikan ja toimintapolitiikan kanssa (ks. Lundahl ym. 2013), jossa ”kansalaisille tarjotaan koulutuksessa menestymisen kautta mahdollisuus tehdä itsestään työllistyviä” ja samanaikaisesti ”valtio ei kuitenkaan ota juurikaan vastuuta, jos yksilö ei onnistu pyrkimyksissään” (Lindberg 2013, 12). Korkeakoulutukseen pyritäessä vastuuta ei ota myöskään yksityistä valmennusta järjestävä toimija, koska vastuun onnistuneesta pyrkimisestä kantaa asiakas itse. Keskustelut rakenteellisesta eriarvoisuudesta häviävät ja koulutuksen yhteiskunnallinen rooli hajautuu jonnekin yksilöpsykologiseen puheavaruuteen.

Lopuksi

Valmennuskurssi rakentuu valmennuskurssijärjestäjien puheessa tukea tuottavaksi koulutukseksi, yksilöllisen vastuun diskurssin kautta koulutukselliseksi valinnaksi ja toisinaan jopa ”pakoksi” sekä maksullisuuden myötä kulutustuotteeksi. Koulutuskuluttajuudelle (Naidoo & Jamieson 2005) on näin diskursiivisesti rakennettu tarve, jolloin kyse on koulutuksen sisäisestä yksityistymisestä, sekä sen toteuttamiselle markkinavetoisesti foorumi ja muoto toisen ja kolmannen asteen koulutusten nivelvaiheessa. On selvää, että valmennuskurssien kohdalla on välttämätöntä puhua koulutuksen yksityistymisen kummastakin muodosta: ulkoisesta ja sisäisestä (Ball & Youdell 2008). Joillain aloilla kurssittautuminen näyttäytyy pääsykokeessa menestymisen taustalla olevana tekijänä, vaikei takeita onnistumisesta kurssilta saakaan. Tämä avaa sisäisen yksityistymisen oheen tilaa koulutukselliselle liiketoiminnalle, eli koulutuksen ulkoiselle yksityistymiselle (Ball & Youdell 2008) ja piilokoulutusmarkkinoille myös Suomessa. Koulutus kenttänä toimii tässä yhtenä alustana

yleisemmälle yhteiskunnalliselle kehitykselle, jossa eri elämänalueista muovautuu yksityisen riskinhallinnan kenttiä ja kansalaisuuden puhetavoista ja toiminnasta siirrytään kohti kuluttajuutta.

Hakeutumistilanteen epävarmuus yhdistettynä valmennuskurssien kuin varkein vahvistuneeseen rooliin piilokoulutuksena (Stevenson & Baker 1992; Pearce ym. 2017) korkeakoulutukseen pyrkimisessä tuottaa mekanismin, jossa todennäköisesti tapahtuu esivalintaa sen suhteen, ketkä edes lähtevät kilpailemaan korkeakoulupaikoista (ks. Kosunen, Haltia & Jokila 2015). Valmennukseen osallistuminen edellyttää valmennuksen mieltämistä tärkeäksi ja mielekkääksi, mihin on diskursiivisesti rakennettu melko selkeät puitteet. Silti hakijan tulisi asemoitua koulutuskuluttajaksi (Naidoo & Jamieson 2005), joka on valmis ostamaan koulutuspalvelun. Jos itsenäistä lukemista ei pidetä kilpailukykyisenä tapana valmistautua pääsykokeeseen, voidaan spekuloida, jättääkö lopputulemana osa mahdollisista hakijoista hakematta korkeakoulupaikkaa vain siksi, että heillä ei ole taloudellisia mahdollisuuksia osallistua kalliille valmennuskurssille. Näin muodostuisi hyvin klassisen kasvatussociologian mukainen uusi itsensä ulos valitsemisen (self-selection: ks. esim. Beach 2017) mekanismi, joka syntyy ja kantaa diskurssien tasolla ja niistä rakentuissa mielikuvissa.

Viimeaikaiset tutkimustulokset ovat osoittaneet, kuinka suomalainen korkeakoulukenttä hajaantuu ja stratifioituu sisäisesti yliopistojen ja niiden oppiaineiden välillä (Ahola 2015). Näitä tuloksia tarkasteltaessa on kyseenalaistettava, korjaako valmennuskurssitoiminta tosiasiallisia eroja hakeutujien välillä, vai tuottaako se vain uuden rajan sille, ketkä jäävät tai jättäytyvät itse ulos kilpailusta. On siis edelleen kysyttävä miten, millä strategioilla ja millaisten mekanismien välittämänä sosiaalisesti vino korkeakoulujen opiskelijapopulaatio koulutusohjelmiin lopulta valikoituu. Onko valmennuskurssien käymisessä kyse sivupolusta vai alasta riippuen jopa pääväylästä yliopistoon, ja millaisin diskurssein tätä koulutuspolkua kuvataan? Voidaan jopa kysyä, onko piilokoulutuksesta ainakin joillakin aloilla tullut jo osa muodollista koulutuksen allokaatiojärjestelmää (Stevenson & Baker 1992). Järjestäjien puheessa on havaittavissa piirteitä, joissa valmennuskurssitoiminta kuvataan tukitoiminnaksi hakijoille, joiden edellytykset saada tarvitsemaansa tukea hakuprosessiin muualta ovat riittämättömät. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että valmennuskurssille hakeutuvat ovat jo lähtökohtaisesti valikoitunut joukko. Kurssituksen tarjoama mahdollinen lisäkompensaatio siis tuskin koskettaa kaikkein heikoimmassa hakeutumisasemassa olevaa joukkoa, vaan luultavasti heikentää tämän joukon asemaa entisestään.

Kirjallisuus

- Ahola, Sakari. 2015. "Suomalaisen korkeakoulutuksen kentän sosiaalinen ulottuvuus." Esitys. Sosiaalinen ulottuvuus korkeakoulututkimuksessa-seminaari, Opetus- ja kulttuuriministeriö. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tapahtumakalenteri/2015/11/Sosiaalinen_ulottuvuus_korkeakoulututkimuksessa/5-Ahola-RUSE-sosiaalinen-ulottuvuus-02112015.pdf (luettu 7.11.2016)
- Ahola, Sakari, Rita Asplund & Pekka Vanhala. 2016. "Valmennuskurssit - välttämätön paha vai jotain muuta? - ketkä osallistuvat valmennuskursseille ja miksi?" Tiedepolitiikka 4, 61–67.
- Ahtiainen, Hanna. 2017. "Valmennuskurssit ja koulutusmahdollisuuksien rakentuminen lääketieteen opintoihin hakeutuvien puheessa." Pro gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2017.
- Alasuutari, Pertti. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Antikainen, Ari. "In search of the Nordic model in education." *Scandinavian journal of educational research* 50:3, 229-243.
- Ball, Stephen J. & Deborah Youdell. 2008. *Hidden Privatisation in Public Education*. Brussels: Education International.
- Beach, Dennis. "Whose justice is this! Capitalism, class and education justice and inclusion in the Nordic countries: race, space and class history." *Educational Review* (2017): 1-18.
- Beach, Dennis, and Marianne Dovemark. "Making 'right' choices? An ethnographic account of creativity, performativity and personalised learning policy, concepts and practices." *Oxford Review of Education* 35, no. 6 (2009): 689-704.
- Bowe, Richard, Sharon Gewirtz & Stephen J Ball. 1994. "Captured by the Discourse? Issues and concerns in researching 'parental choice'." *British Journal of Sociology of Education* 15:1, 63–78.
- Bray, Mark. 2011. *The Challenge of Shadow Education: Private Tutoring and Its Implications for Policy Makers in the European Union*. Brussels: EC/NESSE.

- Bray, Mark. 2010. "Researching Shadow Education: Methodological Challenges and Directions." *Asia Pacific Education Review*, 11:1, 3–13.
- Buchmann, Claudia, Dennis J. Condrón & Vincent J. Roscigno. 2010. "Shadow Education, American Style: Test Preparation, the SAT and College Enrollment." *Social Forces* 89:2, 435-461.
- Crozier, Gill, Diane Reay, John Clayton, Lori Colliander & Jan Grinstead. 2008. "Different strokes for different folks: diverse students in diverse institutions – experiences of higher education." *Research Papers in Education*, 23:2, 167-177, DOI: 10.1080/02671520802048703
- van Dijk, Teun. 2006. "Discourse, Context and Cognition." *Discourse Studies* 8:1, 159–177.
- Dovemark, Marianne, Sonja Kosunen, Jaakko Kauko, Berglind Rós Magnúsdóttir, Petteri Hansen & Palle Rasmussen. 2018. "Deregulation, Privatisation, and Marketisation of Nordic Comprehensive Education: Social Changes Reflected in Schooling." *Education Inquiry* 9:1, 122-141, DOI: 10.1080/20004508.2018.1429768
- Dovemark, Marianne & Inger Erixon Arreman. 2017. "The implications of school marketisation for students enrolled on introductory programmes in Swedish upper secondary education." *Education, Citizenship and Social Justice*. DOI:1746197916683466.
- Dýrfjörð, Kristín & Berglind Rós Magnúsdóttir. "Privatization of early childhood education in Iceland." *Research in Comparative and International Education* 11:1, 80–97.
- Fairclough, Norman. 2001. "The Discourse of New Labour: Critical Discourse Analysis." *Teoksessa Discourse as Data. A guide for analysis, toim. Margaret Wetherell, Stephanie Taylor & Simeon J. Yates*. Bath: Open University Press, 229–266.
- Fairclough, Norman & Ruth Wodak. 1997. "Critical Discourse Analysis." *Teoksessa Introduction to Discourse Analysis, toim. Teun van Dijk*. London: Sage Publications, 258–284.
- Grimaldi, Emiliano & Roberto Serpieri. 2013. "Privatising education policy-making in Italy: New governance and the reculturing of a welfarist education state." *Education Inquiry* 4:3, 443–472.

- Isopahkala-Bouret, Ulpukka, Nina Haltia, Arto Jauhiainen, Dennis Beach, Annukka Jauhiainen, Hanna Nori, Sonja Kosunen & Petra Angervall. (arvioitavana). "Open and democratic? Student admission reform policies in Sweden and Finland." *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*.
- Karhunen, Hannu, & Roope Uusitalo. 2017. "50 vuotta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa." *Yhteiskuntapolitiikka* 82:3, 296–303.
- Kivinen, Osmo, Juha Hedman & Päivi Kaipainen. 2012. "Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden vanhat ja uudet muodot." *Yhteiskuntapolitiikka* 77:5, 559–566.
- Koski, Leena. 2011. "Interdisciplinarity in the Context of University Politics." *European Educational Research Journal* 10:1, 148–152.
- Kosunen, Sonja, Nina Haltia & Suvi Jokila. 2015. "Valmennuskurssit ja mahdollisuuksien tasa-arvo yliopistokoulutukseen hakeutumisessa." *Kasvatus* 46:4, 334–348.
- Kosunen, Sonja. 2016. *Families and the Social Space of School Choice in Urban Finland*. Helsinki: Unigrafia.
- Kosunen, Sonja & Jaakko Kauko. 2016. "Valtasuhteet tutkimushaastattelussa." *Politiikka* 58:1, 27–40.
- Kosunen, Sonja, Nina Haltia, Juhani Saari, Suvi Jokila & Esa Halmkrona. 2017. "Preparatory courses as shadow education in access to higher education in Finland." Konferenssi-artikkeli, CHER-konferenssi 2017, 28.-31.8. 2017, Jyväskylä, Suomi.
- Kosunen, Sonja, Hanna Ahtiainen & Marju Töyrylä. 2018. "Preparatory course market and access to higher education in Finland: pocketful or pockets-full-of money needed?" Teoksessa *Educational choices, aspirations and transitions in Europe*, toim. Tarabini, Aina & Nicola Ingram. London: Routledge, 167–184.
- Kosunen, Sonja. (arvioitavana) *Access to Higher Education in Finland: Processes of Hidden Privatisation*. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*.
- Käyhkö, Mari. 2014. "Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistäustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset." *Sosiologia* 51:1, 4-20.

Käyhkö, Mari 2017. "Keinumista kahden maailman välissä. Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja muuttuva suhde kotimaailmaan." *Sosiologia*, 54: 6–22.

Lindberg, Matti. 2013. "Koulutuspolitiikan uusliberalisoitumisen vääjäämättömyys?" *Tieteessä tapahtuu* 2, 8-14.

Lundahl, Lisbeth, Inger Erixon Arreman, Ann-Sofie Holm & Ulf Lundström. 2013. "Educational marketization the Swedish way." *Education Inquiry* 4:3, 497–517.

Mykkänen, Juri. 2001. "Eliittihaastattelu." *Politiikka* 43:2, 108–127.

Naidoo, Rajani & Ian Jamieson. 2005. "Empowering participants or corroding learning? Towards a research agenda on the impact of student consumerism in higher education." *Journal of Education Policy* 20:3, 267–281.

Naidoo, Rajani, Avi Shankar & Veer Ekant. 2011. "The consumerist turn in higher education: Policy aspirations and outcomes." *Journal of Marketing Management* 27:11–12, 1142–1162.

Nori, Hanna. 2011. *Kenelle yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa*. Turku: Turun yliopisto.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016a. Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016b Työryhmä: Korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa painotettava toisen asteen todistuksia. 4.11.2016. Tiedote.

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2016/11/korkeakoulujen_opiskelijavalinnat.html?lang=fi
(luettu 4.11.2016)

Pearce, Sioned, Sally Power & Chris Taylor. 2017. "Private tutoring in Wales: patterns of private investment and public provision." *Research Papers in Education*, 1-14.

Reay, Diane, Gill Crozier & John Clayton. 2010. "'Fitting in' or 'standing out': working-class students in UK higher education." *British Educational Research Journal* 36 (1), 107–124.

Rinne, Risto, Arto Jauhiainen & Jenni Kankaanpää. 2014. "Surviving in the ruins of the university? Lost autonomy and collapsed dreams in the Finnish transition of university policies." *Nordic Studies in Education* 34:3, 213–232.

Rinne, Risto & Arto Jauhiainen. 2012. "In the shifting sands of policy – University academics' and employees' views and experiences of Finland's new higher education policy." Teoksessa *Higher Education Research in Finland. Emerging Structures and Contemporary Issues*, toim. Ahola, Sakari & David M. Hoffman. Jyväskylä: Jyväskylä University Press, 89–110.

Rinne, Risto. 2000. "The Globalisation of education: Finnish education on the doorstep of the new EU millennium." *Educational Review* 52:2, 131–142.

Räisänen, Milla, Mikael Kuitunen, Lauri Partanen & Pia Österlund. 2015. "Lääketieteelliseen koulutukseen valikoituminen." *Yliopistopedagogiikka* 21:2, 88–92.

Seppänen, Piia. 2006. *Kouluvalintapolitiikka perusopetuksessa - suomalaiskaupunkien koulumarkkinat kansainvälisessä valossa*. Kasvatusalan tutkimuksia 26. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Seppänen, Piia, Mira Kalalahti, Risto Rinne & Hannu Simola (toim.). 2015. *Lohkoutuva peruskoulu*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Smyth, Emer. 2009. Buying your way into college? Private tuition and the transition to higher education in Ireland. *Oxford Review of Education*, 35:1, 1–22.

Smyth, Emer & Joanne Banks. 2012. "'There was never really any question of anything else': young people's agency, institutional habitus and the transition to higher education." *British Journal of Sociology of Education* 33 (2), 263–281.

Stevenson, David Lee & Baker, David P. 1992. "Shadow Education and Allocation in Formal Schooling: Transition to University in Japan." *American Journal of Sociology* 97:6, 1639–1657.

Töyrylä, Marju. 2017. *Diskurssianalyttinen tutkimus oikeustieteelliseen tiedekuntaan hakemisen sosiaalisesta tilasta ja hakijoiden valmennuskurssille osallistumisesta*. Pro gradu-tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Valtioneuvosto. 2015. Osaaminen ja koulutus. <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/osaaminen/karkihanke3> (luettu 11.11.2016)

Wodak, Ruth. 2006. "Mediation between Discourse and Society: Assessing Cognitive Approaches in CDA." *Discourse Studies* 8:1, 179–190.

Woodall, Tony, Alex Hiller, & Sheilagh Resnick. 2014. "Making sense of higher education: students as consumers and the value of the university experience." *Studies in Higher Education* 39:1, 48–67.